

Білоконь А.С.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ У БОРОТБІ З ДИТЯЧОЮ БЕЗПРИТУЛЬНІСТЮ ТА БЕЗДОГЛЯДНІСТЮ В УКРАЇНСЬКІЙ СОЦІАЛІСТИЧНІЙ РАДЯНСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ 1920-х років

У статті досліджено діяльність Ради захисту дітей, Секції допомоги голодуючим дітям, Центральної комісії допомоги голодуючим, Центральної комісії з боротьби з наслідками голоду, Центральної комісії допомоги дітям, Народного комісаріату соціального забезпечення, Народного комісаріату юстиції в боротьбі з дитячою безпритульністю та бездоглядністю в Україні протягом 1920-х років. Висвітлено ієрархію створення даних організацій, показано їхню внутрішню структуру та механізм їх функціонування в досліджуваній період. Визначено напрями діяльності державних органів у боротьбі з дитячою безпритульністю в Україні протягом 1920-х років, а саме: утримання різних дитячих установ; проведення кампаній (оздоровчої, сільськогосподарської тощо); дотації відділам народної освіти, охорони здоров'я, округам; реевакуація дітей у місця їх колишнього проживання; організація харчування дітей (виділення дітям харчових пайків, налагодження постачання продуктів до дитячих установ і спеціальних крамниць); патронування; надання індивідуальної допомоги тощо. З'ясована роль державних органів у подоланні дитячої безпритульності та бездоглядності у 1920-ті роки. Проаналізовано досвід роботи державних органів із безпритульними та бездоглядними дітьми.

Доведено, що державні органи Української Соціалістичної Радянської Республіки у 1920-і роки мали свої нормативні документи, обов'язки, свій склад, власне спрямування та підпорядковувались різним органам. Однак водночас їх об'єднувала спільна мета – боротьба з дитячою безпритульністю та бездоглядністю. Тогочасна держава докладала багато зусиль для покращення життя неповнолітніх громадян. Діяльність державних органів спрямовувалась на скорочення числа безпритульних та бездоглядних дітей. Їхня робота передбачала покращення матеріального становища наданням індивідуальної допомоги, підтримку здорового клімату серед неповнолітніх тощо.

Ключові слова: державні організації, Рада захисту дітей, Секція допомоги голодуючим дітям, Центральна комісія допомоги голодуючим, Центральна комісія з боротьби з наслідками голоду, Центральна комісія допомоги дітям, Народний комісаріат соціального забезпечення, Народний комісаріат юстиції.

Постановка проблеми. У наш час дитина визнається головною цінністю, на її розвиток, освіту та належне виховання спрямована діяльність держави. Вона зосереджується на розв'язанні соціальних, освітніх і культурних питань дитинства. Великою проблемою сьогодні є боротьба з дитячою безпритульністю та бездоглядністю. Законом України від 26 квітня 2011 р. «Про охорону дитинства» визначена специфічна категорія дітей, що потребують соціально-педагогічного захисту – безпритульні діти, тобто діти, які були покинуті батьками, самі залишили сім'ю або дитячі заклади, де вони виховувалися, і не мають певного місця проживання.

Водночас варто зазначити, що на різних історичних етапах розвитку нашої держави вже поставала проблема боротьби з дитячою безпритульністю та

бездоглядністю. Виходячи із цього, важливим є дослідження і врахування досвіду діяльності державних установ із ліквідації безпритульності серед дітей із метою використання їх позитивних результатів у сучасних умовах, аналізу можливих труднощів у роботі з безпритульними дітьми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема висвітлена в багатьох працях сучасних українських дослідників: О.І. Анатольєва [1], А.Г. Зінченко [3], І.В. Іщенко [4], А.О. Медвідь [7], Л.В. Олянич [11], О.С. Парашевіна [9], Ю.С. Степанчук [35], Ф.Я. Ступак [36]. Однак дані роботи частково розкривають проблему дослідження, що не дає можливості говорити про специфіку діяльності державних органів загалом.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є розкриття діяльності державних органів

у боротьбі з дитячою безпритульністю та бездоглядністю в Українській Соціалістичній Радянській Республіці (далі – УСРР) у 1920-х рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з постановою Ради народних комісарів УСРР від 29 червня 1920 р., відбулось створення Ради захисту дітей [31]. У даній постанові окреслено правовий статус організації, її склад та повноваження. Рада захисту дітей була утворена для державної опіки й охорони життя і здоров'я дітей в умовах політичної та соціально-економічної нестабільності. Головним обов'язком стало сприяння об'єднанню й узгодженню діяльності народних комісаріатів у справах харчування, охорони здоров'я та соціального виховання молодого покоління.

Рада була підвідомча Раднаркому УСРР, на чолі якого стояв його голова. Склад Ради захисту дітей формувался із представників народних комісаріатів охорони здоров'я, освіти, продовольства, соціального забезпечення та земельних справ, а також із працівників Південного бюро Все-союзної центральної ради професійних спілок (далі – ВЦРПС), делегатів від жіночої та молодіжної робітничих організацій. Тобто комплектація Ради сприяла виробленню комплексного підходу до вирішення проблем захисту дітей.

Згідно з нормативним актом, організація не мала власного штату й окремого бюджету, свої заходи проводила через комісаріати, представники яких входили до її складу. Водночас Раді захисту дітей надавалося право організувати на місцях аналогічні ради та міжвідомчі комісії.

У 1920 р. Радою захисту дітей затверджено «Статут про Губернські Ради захисту дітей», що і зумовило створення місцевих рад [34]. За Статутом було визначено склад органів і окреслено їхні повноваження. На чолі губернської Ради захисту дітей стояв голова губвиконкому. Також до Ради входили завідувачі відділами охорони здоров'я, освіти, продовольства, соціального забезпечення, представники жіночих та молодіжних робітничих організацій, голова Губернської ради профспілок. Центральна та місцеві Ради не мали окремого апарату та бюджету.

Погіршення продовольчого становища в державі у 1921 р. спонукало до створення спеціальних органів для боротьби з голодом. У складі Центральної комісії допомоги населенню місцевостей, що постраждали від неврожаю, при ВУЦВК була створена також і Секція допомоги голодуючим дітям [19]. Її склад формували ті самі народні комісаріати, що і Центральну раду захисту дітей [16, с. 54].

Діяльність Секції регламентувалася Положенням, затвердженим постановою Центральної комісії допомоги голодуючим у 1921 р. [24]. Згідно з постановою, секція зобов'язувалась об'єднувати та координувати заходи різних відомств і громадських організацій, спрямовані на надання допомоги голодуючим дітям.

Згідно з архівними звітними документами, Секція підпорядковувалась двом надвідомчим органам – Центральній комісії допомоги голодуючим та Раді захисту дітей, тому це досить значно стримувало її роботу. У зв'язку із цим постановою Пленуму Центральної комісії допомоги голодуючим від 14 жовтня 1921 р. Секцію було перенесено до Центральної ради захисту дітей [16, с. 54]. Реформована Секція складалася з п'яти осіб (трьох представників Народного комісаріату освіти та двох – Народного комісаріату охорони здоров'я) [15].

4 березня 1922 р. було затверджено «Положення про діяльність Секцій допомоги голодним дітям Центральної та губернських рад захисту дітей». Положення визначало посилення взаємодії цих органів із громадськістю. До участі у своїй роботі вони були зобов'язані залучати професійні організації, кооперативні й господарчі органи, трудові колективи.

До завдань Секції входило здійснення обліку дітей, які потребували допомоги, збирання коштів, організація громадського харчування, допомога органам освіти й охорони здоров'я у створенні дитячих закладів, влаштуванні дітей на патронат, нагляд за станом вихованців інтернатів та патронованими неповнолітніми, загалом за організацією допомоги дітям. Усі заходи повинні були узгоджуватися з комісіями допомоги голодуючим [23].

Восени 1922 р. зазначено послаблення голоду, рішенням Президії ВУЦВК замість Центральної комісії допомоги голодуючим запроваджувалася Центральна комісія з боротьби з наслідками голоду при ВУЦВК [13]. Одним із завдань була допомога бездоглядним дітям (згідно з постановою ВУЦВК від 18 жовтня 1922 р.).

Для подолання безпритульності та бездоглядності потрібний був окремий орган, який би і керував цією роботою. Тому замість ліквідованих рад захисту дітей, адміністративно-командні методи роботи яких не виправдовували себе в умовах нової економічної політики, було створено Центральну комісію допомоги дітям при ВУЦВК. 6 грудня 1922 р. затверджено «Положення про Центральну комісію допо-

моги дітям при ВУЦВК», у якому закріплено її склад і повноваження [25]. Мета створення органу передбачала: залучення громадськості до боротьби з дитячою безпритульністю та бездоглядністю, поліпшення побуту дитячих закладів, покращення громадського дитячого харчування, повернення на батьківщину дітей, евакуйованих під час голоду.

Центральна комісія допомоги дітям підпорядковувалася Президії ВУЦВК. Це зміцнювало її авторитет та сприяло розширенню владних повноважень. Згідно з положенням, Комісія складалася із представників народних комісаріатів охорони здоров'я, освіти, продовольства, юстиції, жіночого відділу, Комітету ради молоді, Південного бюро ВЦРПС, Центрального комітету допомоги голодуючим і Червоного Хреста.

Згідно з вищезгаданим положенням, Центральна комісія допомоги дітям у законодавчому порядку отримала можливість збирати кошти на фінансування запланованих заходів. На місцях її завдання повинні були виконувати уповноважені, виділені губернськими та повітовими виконкомами. Вони мали бути звільнені від усіх інших обов'язків.

Із грудня 1922 р. до липня 1923 р. Центральна комісія допомоги дітям функціонувала в підпорядкуванні Центральної комісії допомоги голодуючим, а із серпня 1923 р. розпочала самостійну діяльність. 10 серпня того ж року ВУЦВК затвердив її нове положення про роботу [18]. Згідно із цим нормативним актом, метою створення комісії визначалася організація громадськості для боротьби з бездоглядністю й безпритульністю, організація громадського харчування та, загалом, надання соціальної допомоги дітям. Збереглися завдання щодо поліпшення побуту дитячих закладів та реєвакації дітей-біженців.

Відбулися зміни у складі Центральної комісії допомоги дітям, було відокремлено представників комісаріатів продовольства та юстиції, ліквідованої Центральної комісії допомоги голодуючим та жіночого відділу. З того часу Центральну комісію допомоги дітям формували представники комісаріатів охорони здоров'я, освіти, держконтролю, уповноважені від Українського бюро ВЦРПС, ЦКСМУ, ЦК КП(б)У і Червоного Хреста. Уточнено обов'язки Центральної комісії допомоги дітям: встановлення розмірів та видів потреб дітей; з'ясування необхідних форм допомоги; узгодження, координація й нагляд за роботою центральних і місцевих органів, громадськості у справі допомоги дітям (передусім у

боротьбі з дитячою смертністю, безпритульністю та бездоглядністю); накопичення коштів, призначених на охорону дитинства, що надходять від жертвувань, урядових та місцевих асигнувань, зборів та податків, прибутків власних підприємств Центральної комісії допомоги дітям, і розпорядження ними; пошук нових джерел фінансування; сприяння роботі дитячих закладів; надання безпосередньо або через відповідні органи допомоги установам, які піклуються про охорону життя та здоров'я безпритульних і бездоглядних; видання, на підставі чинних законів та постанов, розпоряджень із питань покращення становища дітей [21].

Отже, на відміну від рад захисту дітей, Центральна комісія допомоги дітям отримала більше повноважень, мала фінансову самостійність, її діяльність спрямовувалася на ліквідацію безпритульності та безоглядності завдяки чітко скоординованим діям держави й громадськості.

Партійне керівництво республіки приділяло значну увагу налагодженню роботи Народного комісаріату освіти УСРР. 29 квітня 1920 р. на засіданні ЦК КПУ було вирішено розробити основні норми політики Народного комісаріату освіти в Україні, а 31 травня 1921 р. – у найкоротший термін вирішити питання про кодифікацію положень про його роботу [32–33, с. 109].

У 1922 р. ВУЦВК затвердив Кодекс законів про народну освіту, у якому було визначено структуру й завдання органів освіти [6]. У вступній частині до документа зазначалося, що через Народний комісаріат освіти держава здійснює одне з головних своїх завдань – виховання й освіти молодого покоління, зокрема соціальне виховання дітей до 15 років, а також професійну та спеціально-наукову освіту юнацтва та молоді. До структури Народного комісаріату освіти увійшли Головний комітет соціального виховання і Головний комітет професійної та спеціально-наукової освіти.

12 червня 1920 р., вперше в УСРР декретом Ради народних комісарів «Про відповідальність неповнолітніх» створювалися комісії у справах неповнолітніх [9].

У 1921 р. постановою ВУЦВК «Про заходи боротьби з дитячою бездоглядністю» повноваження комісії у справах неповнолітніх були доповнені обов'язком розглядати та вирішувати справи про бездоглядність, піклуватися про дітей, визнаних бездоглядними (призначати нагляд, влаштовувати до виховних установ), а також притягувати до відповідальності батьків і опікунів, які не виконували належним чином

своїх обов'язків, якщо з їх вини діти залишилися без нагляду [12].

Згідно з постановою ВУЦВК та РНК УСРР від 21 січня 1924 р. «Про порядок догляду за організацією та діяльністю комісій у справах недолітніх», під контроль Народному комісаріатові юстиції УСРР передавалося стеження за функціонуванням комісій [30]. Отже, комісії, залишаючись у підпорядкуванні Народного комісаріату освіти, підлягали також наглядові Народного комісаріату юстиції.

Частково зміни у статусі комісій були відображені в декреті ВУЦВК та РНК від 29 березня 1925 р. «Про доповнення та зміну р. 6, гл. 4, ч. 2, кн. 2 Кодексу законів про народну освіту» [8]. Зокрема, закріплено нагляд Народного комісаріату юстиції за комісіями, але функції комісій, зумовлені визнанням їх судовими органами, розвитку не мали.

15 червня 1920 р. було затверджено «Положення про погодження функцій Наркомздраву й Наркомосвітів справі охорони здоров'я дітей», згідно з яким розмежовано повноваження: виховання дітей належало до компетенції відділу соціального виховання Наркомату освіти УСРР, а піклування про здоров'я молодого покоління покладалося на відділ охорони материнства й дитинства Народного комісаріату охорони здоров'я [22]. На останнього покладалась така завдання, як покращення умов життя дітей у дитячих закладах (зокрема, освітніх та виховних), організація лікарської допомоги вихованцям, а також створення медично-педагогічних установ, призначених для виявлення і виховання неповнолітніх безпритульних, бездоглядних і правопорушників.

Крім того, для співпраці комісаріатів освіти й охорони здоров'я у складі відділу соціального виховання Наркомату освіти УСРР була створена Адміністративно-організаційна секція охорони здоров'я дітей. У травні 1921 р. її було реорганізовано в Адміністративно-організаційний відділ охорони здоров'я дітей [17, с. 1]. Даний відділ зобов'язувався покращити санітарний стан установ соціального виховання, спостерігати за відповідністю навчального процесу, що мав відповідати гігієнічним вимогам і особливостям окремих вікових груп [37].

Ст. 154 Кодексу законів про народну освіту передбачала не лише піклування Наркомату охорони здоров'я УСРР про здоров'я неповнолітніх, а й зобов'язувала брати на себе всю турботу про дітей віком до 4 років [6]. За твердженням Е. Векера, це зумовлювалося тим, що діти вказаного

віку тоді найбільше потребували належних умов для нормального фізичного розвитку [2, с. 15].

Для покращення вищезазначеної роботи 19 листопада 1924 р. ВУЦВК і РНК УСРР ухвалили постанову «Про державну організацію охорони здоров'я дітей і про права та обов'язки лікаря охорони здоров'я дітей», згідно з якою було засновано підвідділ охорони здоров'я дітей у складі відділу охорони материнства й дитинства Наркомату охорони здоров'я УСРР, губернські й окружні інспектури охорони здоров'я дітей [26].

Центральним державним органом, який був не менш важливим, ніж попередні у справі захисту дітей, став Народний комісаріат соціального забезпечення УСРР. По суті, це було перше відомство, що взяло на себе турботу про неповнолітніх. Ще 14 березня 1919 р. при відділі охорони дитинства Наркомату соціального забезпечення УСРР створено міжвідомчий підрозділ – Раду захисту дітей [10]. Рада складалася із представників народних комісаріатів соціального забезпечення, охорони здоров'я, освіти та шляхів сполучення. Новоутворений орган відповідав за організацію співпраці центральних відомств і місцевих рад у справі охорони дитинства, керівництво евакуації дітей із голодуючих місцевостей, створення для їх утримання спеціальних закладів, постачання продовольства та фінансове забезпечення.

З 1925 р. на Народний комісаріат соціального забезпечення УСРР було покладено виконання одного з найважливіших заходів боротьби з безпритульністю, бездоглядністю та правопорушеннями неповнолітніх – керівництво опікою. Раніше ці питання регулювало освітнє відомство. 19 серпня 1925 р. ВУЦВК і РНК УСРР затвердили положення «Про місцеві органи Народного комісаріату соціального забезпечення УСРР». Згідно із цим документом, опіку передано до органів соціального забезпечення [27].

У 1926 р. ухвалено «Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УСРР». Тепер керівництво опікою остаточно закріплювалось за відомством соціального забезпечення [5].

У 1920 р. спільною постановою народних комісаріатів праці та соціального забезпечення УСРР і Південного бюро ВЦРПС були створені міжвідомчі комісії з усунення малолітніх із робіт [28]. Комісії складались з інспекторів праці, представників місцевих відділів освіти і соціального забезпечення, об'єднання профспілок та Спілки робітничої молоді України. Згідно з положенням, головним завданням було недопущення, щоб звільненні з підприємств неповнолітні віком до

14 років залишилися без житла, нагляду та засобів для існування. Робота комісій тривала недовго. Того ж року, у зв'язку з початком нового етапу воєнних дій, вони припинили свою роботу.

Водночас було засновано Всеукраїнську комісію з охорони праці підлітків і малолітніх та її губернські секції. Їх діяльність регламентувалася циркуляром НКП 1920 р. [29]. Аналіз цього документа свідчить, що функції новоствореної комісії та її місцевих органів були значно ширшими, ніж повноваження ліквідованих комісій. Вони зобов'язувалися вести облік працюючих підлітків та наглядати за умовами їх роботи.

Істотна роль у боротьбі з безпритульністю була відведена Народному комісаріатові юстиції УСРР. У циркулярі від 7 квітня 1924 р. «Про сприяння органів юстиції справі охорони інтересів дитинства» Наркомат юстиції наказував підвідомчим йому судовим і прокурорським органам звернути особливу увагу на правопорушення в галузі охорони здоров'я і виховання дітей, зокрема на ті, що завдали матеріальної шкоди дитячим закладам.

Такі справи мали розглядатися в терміновому порядку, а під час винесення вироків потрібно було враховувати важкі умови боротьби з дитячою безпритульністю (як обтяжуючу вину обставину) [14].

Висновки. Отже, упродовж 1920-х рр. над розв'язанням проблеми дитячої безпритульності та бездоглядності працювали різні державні органи. Їхня діяльність спрямовувалась на скорочення числа безпритульних та бездоглядних дітей. Їхня діяльність передбачала покращення матеріального становища неповнолітніх, нагляд за позитивним психологічним станом. Ці органи займалися організацією дитячого харчування, наданням індивідуальної допомоги, підтримкою здорового клімату серед неповнолітніх тощо. Проведений аналіз діяльності державних органів із боротьби з дитячою безпритульністю та бездоглядністю, створення умов для соціального забезпечення неповнолітніх у 1920-х рр. сприятиме покращенню роботи в боротьбі з дитячою безпритульністю та бездоглядністю сьогодні.

Список літератури:

1. Анатольєва О.І. Правове регулювання боротьби з безпритульністю, бездоглядністю та правопорушеннями неповнолітніх в УСРР у 20-х рр. ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2003.
2. Веккер Е. Дети и Советское право (Изложение детского права УСРР). Харьков : Изд-во «Труд», 1925. 110 с.
3. Зінченко А.Г. Дитяча безпритульність в Радянській Україні у 20-х – першій половині 30-х рр. ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Одеса, 2002.
4. Іщенко І.В. Державна політика у сфері боротьби з соціальними аномаліями періоду непу (1921–1928 рр.): досвід, протиріччя, уроки (за матеріалами Півдня України) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Дніпропетровськ, 2003. 16 с.
5. Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадського стану УСРР, затв. постановою ВУЦВК від 31 травня 1926 р. *Збірник законів і розпоряджень робітничо-селянського уряду УСРР*. 1926. № № 67–69. С. 440.
6. Кодекс законів о народном просвещении, утвержден постановлением ВУЦИК от 25 октября 1922 г. ; введен в действие постановлением ВУЦИК от 22 ноября 1922 г. *Собрание узаконений и постановлений рабоче-крестьянского правительства УССР*. 1922. № 49. Ст. 729.
7. Медвідь А.О. Соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Одеса, 2015.
8. О дополнении и изменении раздела шестого, главы четвертой, части второй, книги второй Кодекса законов о народном просвещении УССР : постановление ВУЦИК и СНК УССР от 27 марта 1925 г. *Собрание узаконений и постановлений рабоче-крестьянского правительства УССР*. 1925. № 16. Ст. 118.
9. Об ответственности несовершеннолетних : декрет СНК УССР от 12 июня 1920 г. *Собрание узаконений и постановлений рабоче-крестьянского правительства УССР*. 1920. № 5. Ст. 281.
10. Об учреждении Совета защиты детей : декрет СНК Украины от 14 марта 1919 г. *Собрание узаконений и постановлений рабоче-крестьянского правительства УССР*. 1919. № 27. Ст. 290.
11. Олянич Л.В. Створення та діяльність Всеукраїнського товариства «Друзі дітей» (1924–1936 рр.): організаційний статус, структура та функції : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Харків, 2008.
12. О мерах борьбы с детской беспризорностью : постановление СНК УССР от 11 июня 1921 г. *Собрание узаконений и постановлений рабоче-крестьянского правительства УССР*. 1921. № 11. Ст. 293.
13. О реорганизации ЦКПГ : постановление ВУЦИК от 18 октября 1922 г. *Собрание узаконений и постановлений рабоче-крестьянского правительства УССР*. 1922. № 44. Ст. 654.
14. О содействии органов НКЮ делу охраны интересов детства : циркуляр НКЮ УССР от 7 апреля 1924 г. *Детское право*. С. 564.

15. Центральный державный архив вищих органів влади і управління України. Ф. 166. Оп. 2. Спр. 536. Арк. 14–28.
16. Отчет о деятельности Детской секции Ценкомиссии помощи голодающим Поволжья при ВУЦИК. *Бюллетень Центральной комиссии помощи голодающим при ВУЦИК*. 1922. № № 5–6. С. 54–59.
17. Центральный державный архив вищих органів влади і управління України. Ф. 166. Оп. 2. Спр. 536. Арк. 1–7.
18. О Центральной комиссии помощи детям при ВУЦИК, утверждено постановлением ВУЦИК от 10 августа 1923 г. *Собрание узаконений и постановлений рабоче-крестьянского правительства УССР*. 1923. № 30. Ст. 443.
19. О Центральной комиссии помощи населению местностей, пострадавших от неурожая, при ВУЦИК : постановление ВУЦИК от 17 августа 1921 г. *Собрание узаконений и постановлений рабоче-крестьянского правительства УССР*. 1921. № 16. Ст. 455.
20. Парашевіна О.С. Роль системи народної освіти у подоланні дитячої безпритульності у 20-х – першій половині 30-х рр. ХХ ст. в Україні : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Дніпропетровськ, 2004.
21. Положення про народний комісаріат освіти, затверджене декретом РНК УСРР від 6 червня 1919 р. *СУ України*. 1919. Ч. 2. Ст. 89.
22. Положення про походження функцій Наркомздраву й Наркомосвіти у справі охорони здоров'я дітей, затв. постановою НКО та НКОЗ УСРР від 15 червня 1920 р. *33 України*. 1920. № 20. Ст. 400–403.
23. Положення про секції помочи голодуючим дітям Ценрадзіта і Губрадзідів, затв. постановою ЦК Помголод УСРР від 4 березня 1922 р. *Бюлетень офіційних розпоряджень і повідомлень Наркомосвіти*. 1922. № 23. С. 1–2.
24. Положение о секции помощи голодающим детям при комиссии помощи пострадавшим от неурожая при ВУЦИКе, утверждено постановлением ЦК Помголод УССР, 1921 г. *Бюлетень Центральной комиссии по борьбе с последствиями голода и Центральной комиссии помощи детям при ВУЦИКе*. 1921. № 4. С. 19–20.
25. Положение о Центральной комиссии помощи детям при ВУЦИК, утверждено постановлением ВУЦИК от 6 декабря 1922 г. *Собрание узаконений и постановлений рабоче-крестьянского правительства УССР*. 1922. № 53. Ст. 773.
26. Про державну організацію охорони здоров'я дітей і про права та обов'язки лікаря охорони здоров'я дітей : постанова ВУЦВК і РНК УСРР від 19 листопада 1924 р. *Собрание узаконений и постановлений рабоче-крестьянского правительства УССР*. 1924. № 49. С. 296.
27. Про місцеві органи Народного комісаріату соціального забезпечення УСРР : постанова ВУЦВК і РНК УСРР від 19 серпня 1925 р. *33 України*. 1925. № № 64–65. Ст. 369.
28. Про організацію комісій по усуненню малолітніх з робіт : постанова НКП, НКСЗ, Південного бюро ВЦРПС, 1920 р. *33 України*. 1920. № 4. Ст. 61.
29. Про охорону праці малолітніх і підлітків : обіжник НКП УСРР, 1920 р. *33 України*. 1920. № 18. Ст. 343.
30. Про порядок догляду за організацією та діяльністю комісій в справах про недолітніх : постанова ВУЦВК та РНК УСРР від 21 січня 1924 р. *33 України*. 1924. № № 4–5. Ст. 25.
31. Про створення Ради захисту дітей : постанова РНК УСРР від 29 червня 1920 р. *33 України*. 1920. № 18. Ст. 341.
32. Центральный державный архив громадських об'єднань України. Ф. 1. Оп. 6. Спр. 7. Арк. 12.
33. Центральный державный архив громадських об'єднань України. Ф. 1. Оп. 6. Спр. 13. Арк. 109–111.
34. Статут про Губерніяльні ради захисту дітей, затверджений постановою Центральної ради захисту дітей при РНК УСРР 1920 р. *3У України*. 1920. № 21. Ст. 413.
35. Степанчук Ю.С. Діяльність громадських і політичних об'єднань УСРР у контексті соціальної політики більшовицького режиму в 1920-х – на початку 30-х рр. ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Черкаси, 2006.
36. Ступак Ф.Я. Благодійність та суспільна опіка в Україні (кінець XVIII – початок ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Переяслав-Хмельницький, 2010.
37. Циркулярний лист НКО УСРР від 22 лютого 1922 р. *Бюлетень офіційних розпоряджень і повідомлень Наркомосвіти*. 1922. № 24. С. 8–11.

Bilokon A.S. ACTIVITIES OF THE STATE BODIES IN THE PROCESS OF OVERCOMING THE CHILDREN'S HOMELESSNESS AND NEGLECT IN THE UKRAINIAN SOVIET SOCIALIST REPUBLIC OF THE 1920's

The article investigates the activities of the Council of the Children's Protection, the Section of Assistance to Starving Children, the Central Commission of Helping the Starving, the Central Commission of the Combating the Consequences of Hunger, the Central Commission of Children's Aid, the People's Commissariat of Social

Welfare, the People's Commissariat of Justice in the process of overcoming the children's homelessness and neglect in the 1920's.

The hierarchy of creation of these organizations, their internal structure and the mechanism of their functioning during the studied period are shown there too. The directions of activities of the state bodies in the struggle against children's homelessness in Ukraine during the 1920's have been also determined, namely: the maintenance of various children's institutions; conducting campaigns (sanative, agricultural, etc.); giving grants to the departments of public education, of health care, to some districts; re-evacuation of children to their former place of residence; providing food for children (giving food rations to children, setting up the provision supply to children's institutions and special shops); patronage; providing individual assistance, etc. The authors have found out the role of public authorities in the process of overcoming the children's homelessness and neglect in the 1920's and have analyzed the experience of government bodies in the work with homeless and neglected children.

It is proved that the state bodies of the Ukrainian Soviet Socialist Republic (USSR) in the 1920's had their own regulatory documents, duties, their constituent parts, their own direction and they were subordinated to various organizations. However, at the same time, they were united by a common goal – combating the children's homelessness and neglect. The state of that time made a lot of efforts to improve the lives of underage citizens. The activities of government agencies were aimed at reducing the number of homeless and neglected children. Their work was supposed to improve the financial situation, to provide individual assistance and to maintain a healthy atmosphere among the minors, and more.

Key words: *state organizations, Council of Children's Protection, Section of Assistance to Starving Children, Central Commission of Helping Starving, Central Commission of Combating Consequences of Hunger, Central Commission of Children's Aid, People's Commissariat of Social Welfare, People's Commissariat of Justice.*